

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 909 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 28-fevraldagi
333/5-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Improving the efficiency of investment activity in oil and gas enterprises.....	24
Raxmatova M.G., G'ofurov Sh.N.	
Organization of control and evaluation of effectiveness in international companies.....	30
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Xalqaro standartlarning korxona eksportini oshishidagi ahamiyati.....	35
Sobitov Diyor Abbralxonovich	
Erkin iqtisodiy zonalar boshqaruvining tashkiliy tuzilmasini takomillashtirish yo'llari	40
Ataismatov Iqboljon Zumratjonovich	
Xorazm viloyatida turizm infratuzilmasini innovatsion rivojlantirish ko'rsatkichlarini ekonometrik modellash va prognozlashtirishning ba'zi masalalari	46
Jumaniyazova Ro'za Quvondiq qizi	
Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash	60
Rasulov Muxammad Bobur Fazliddin o'g'li	
Economic analysis of investment activity of enterprises.....	66
Shermatov Akhror Abduhakimovich	
Kichik biznesni rivojlantirishda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish yo'nalishlari	72
Z. Rahimova	
Влияние углеродного следа на экологическую устойчивость узбекистана	76
Саттарова Барно Шухратовна	
Moliya bozori dastaklari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish modellarining uslubiy asoslari	84
Ibragimov G'anjion G'ayratovich	
Maqdsadli tushumlarning audit obyekti sifatidagi tasnifi va tavsifi.....	90
Ne'matov Oybek Ismatullayevich, Qambarov Abduazizbek	
Bank majburiyatlari tushunchasi, uning mazmuni va mohiyati	96
Muminova Parvina Ilhom qizi	
Sanoat korxonalariga berilayotgan soliq imtiyozlari ma'murchiligini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligi.....	100
Turabov Ulug'bek Olimjonovich	
Tur operatorlari va sayohat agentliklarida xarajatlar va foyda tahlili va uning turlari	106
Taniyev Ahmadjon Bahromovich	
O'zbekistonda kredit bozorini rivojlantirish istiqbollari.....	113
Salimov Burxon Abubakirovich	
Social media marketing as a key strategy in modern business.....	125
Najimova Bakhtigul Abdilkasim qizi	
O'zbekistonda yashil mahsulotlar eksportini rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish va xalqaro integratsiyani ta'minlash.....	129
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
Оценка и управление рисками в проектах строительства энергетических объектов	136
Махматкулов Жамшед Бахтиёрович	
Iqtisodiyotda ko'chmas mulk bozori hamda uning xususiyatlari	140
Ibragimov Qobil To'xtamishovich, Raimkulov Sherali O'rozdavlatovich, G'ffarov Husayn Aliyor o'g'li, Ismoilov Davronjon Ilxomjon o'g'li, Tashpulatova Shaxnoza Tursunpulatovna	
Ekologik turizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri va uni rivojlantirish istiqbollari (Jizzax viloyati misolida)	144
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li	
Ways to improve personnel policy in improving the quality of financial services provided by financial institutions.....	148
Ergashev Umidjon Ibragimovich	
Qo'shilgan qiymat solig'ining budjet daromadlarini shakllantirishdagi ahamiyati	152
Djabbarov Anvar Muxammadsaliyevich	

Tadbirkorlik subyektlarining barqarorlik reytingini aniqlash va ulardan samarali foydalanish yo'llari	157
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
Tovar-moddiy zaxiralar auditini tashkil qilish masalalari	164
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich, Botirov Lazizbek Botirovich	
O'zbekiston tijorat banklari faoliyatida aktivlar daromadlilikini oshirish masalalari.....	168
Saxibjonov Muzaffar Salijanovich	
Organization of control and evaluation of effectiveness in international companies.....	174
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Strategic growth of global companies in contemporary environments.....	179
Djurabaev Otabek Djurabayevich	
Directions for management of the tax system.....	184
Sharokhmatov Abdurakhim Abdulamitovich	
Davlat korxonalarida moliyaviy samaradorlik va uni boshqarish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari.....	188
Qarshiyev Nodirbek Olim o'g'li	
Проблемы, модели и методы оптимизации управления товарными запасами	193
Бабаджанов Шопулат Шомашрабович	
Literature review: the significance of digitization to management credit activity of commercial banks	200
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekiston Respublikasining davlat budjeti.....	205
Ajibaeva Raiya Maxsudovna	
Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasining shakllanishi, taraqqiyot bosqichlari va uning dolzarbligi.....	212
Kodirov Javlonbek Nematullayevich	
Bank plastik kartalari orqali masofaviy xizmatlarni takomillashtirish.....	219
Abdullayeva Dildora Qudratovna, Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li, Almuratova Nurlio'lmasoy Naim qizi	
O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni ekonometrik modellashtirish	223
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Mahalla faoliyati ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil qilishning nazariy asoslari.....	232
Aliqulov Ravshan Shodiyor o'g'li	
O'zbekistonda lizing bozori tahlili.....	237
Boyev Bekzodjon Jo'raqul o'g'li, Shavkatov Behruz Rustam o'g'li	
Chakana savdoni rivojlantirishning mintaqaviy xususiyatlari	241
Ismoilov Shohjahon O'tkir o'g'li	
O'zbekistonda tibbiy xizmatlarning rivojlanish tendensiyalari, tarkibiy tuzilish tasnifi va marketing segmentlari	244
Axmedov Zafarjon A'zamovich	
Мировой опыт и перспективы развития свободно экономических зон в Республике Узбекистан.....	250
Кадилова Истора Кадилова	
Перспективы реформирования налоговой системы Республики Узбекистан в условиях глобализации.....	254
Буранова Лола Вахобовна, Садиков Искандар Гайратович	
O'zbekiston 2030 strategiyasi – islohotlar tizimligida ipoteka kreditining dolzarbligi.....	263
A'zamxo'jayeva Nihola	
O'zbekistonda sug'urta mexanizmlarini rivojlantirish istiqbollari	267
Shoraximova Zilola Nosirdjanovna	
Biologiya va tibbiyotda matematik statistika	271
Voxidov Alikul Melitosheich	
Viloyatda chorvachilik mahsulotlarini o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi.....	283
Azimov Allaberd O'rinovich, Begaliyeva Madina Abdusamatovna	
Servis korxonalarida mobil ilovalar yordamida interaktiv xizmatlar yaratish	289
Ne'matov Nizom Ismatullayevich	
Oziq-ovqat ta'minot zanjiri tushunchasi va uning zamonaviy tendensiyalari.....	293
Nazarova A.N	

Влияние искусственного интеллекта при разработке стратегических программ на экономическое развитие страны.....	300
Каримова Нуржахон Олим кизи	
Kichik va o'rta biznesda moliyaviy menejment: muammolar va yechimlar	306
Saidvaliyeva Nigora Ziyodillayevna	
Теоретико-правовая характеристика экономических отношений	313
Фарход Махмудович Тиркашев, Исломжон Жамshedович Жамshedов	
Cash flow reporting in Uzbekistan: national accounting standards and international standards application	318
Ochilov Ilyos Keldiyorovich	
Tadbirkorlik salohiyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va takomillashtirish mexanizmlari	324
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Получение долгосрочного кредита и определение его размера для привлечения лизинга	330
Латипова Шахноза Махмудовна	
Ko'chmas mulk solig'ining ko'chmas mulk bozori tendensiyalariga ta'siri	335
To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich	
Rivojlangan mamlakatlarning davlat qarzi va uni boshqarishdagi tajribasini tahlil qilishga ilmiy yondashuv	343
Suyunov Dilmurod Xolmuradovich, Abdurahmonova Feruzabonu	
Эффективный инновационный менеджмент в системе здравоохранения Республики Узбекистан.....	353
Абдурахманов З.М.	
Islom moliyasining O'zbekistondagi o'rni va O'zbekiston Respublikasining islomiy tashkilotlar va banklar bilan aloqasi	356
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi, Elboyev Otajon Polvonquliyevich	
Tadbirkorlik subyektlarida innovatsion faoliyatni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	361
Oxunjonova Madina Isoqjonovna	
Основные задачи обеспечения цифровой информационной безопасности в образовательном процессе	365
Иzzатилла Пулатов Кудратиллаевич	
Tijorat banklarida komplaens nazoratni takomillashtirish.....	373
Muminova Marguba Mamirkulovna	
Kichik biznes uchun soliq imtiyozlari va ularning samaradorligi.....	378
Sarvar Ochilov	
Xalqaro moliyaviy tashkilotlarning davlat iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni	387
Raxmonova Dildora Ergash qizi	
O'zbekiston Respublikasida kreditning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni	395
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Mintaqa sanoat korxonalari investitsiya jarayonlari rivojlanish tendensiyasining statistik tahlili.....	399
Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi	
Natijalarga yo'naltirilgan budjetlashtirish samarali budjet menejmentining omili sifatida	403
N. Sheraliev	
O'zbekistonda kichik biznesning rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari	408
Salayev Jasurbek Komilovich	
Features and prospects for the development of digital marketing in Uzbekistan	414
Musayeva Shoiraz Azimovna	
Анализ динамики импорта узбекистана в 2017–2024 годах с учетом индекса сложности продукции (PCI)	418
Жабборов Нодира Холмурод кизи	
O'zbekistonning kredit riskini baholash: iqtisodiy barqarorlik va xavf omillari tahlili	422
Hakimov Hakimjon Abdullo o'g'li	
Investitsion jozibadorlikni oshirish – korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishning muhim shartidir	426
Karimova Dilafruz Sadirdin qizi	

Sanoat korxonalarida innovatsion faollikni oshirish omillari.....	431
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich, Nurullayev Jasurbek Davronbekovich	
Теоретические основы формирования понятия «финансовая стабильность».....	437
Алиева Сусанна Сейрановна	
Developing the labor market and strategies for reducing unemployment.....	442
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi, Elmurodov Mukhammadkodir Nurmuhammad	
Iqlim o'zgarishi sharoitida raqamli texnologiyalar orqali qishloq xo'jaligida samaradorlikni oshirish yo'llari.....	450
Fayziyev Oybek Raximovich, Ochilov Ilhom Sayitqulovich, Sayfullayeva Ruxshona Farrux qizi	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning sanoatni rivojlantirishdagi roli.....	458
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarishning asosiy yo'nalishlari va rivojlanish istiqbollari.....	466
Muxitdinov Shuhrat Ziyaviddinovich	
Ovqatlanish xizmatlarini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlaridan foydalanish va samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari.....	470
Ravshanov Zaxiriddin Ibragimovich	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning ahamiyati.....	477
Safayeva Dilafuz Ruzmatovna, Karimov Abrorjon Shavkat o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarini xarajatlarini rejalashtirish va moliyalashtirish: amaldagi holat tahlili.....	482
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T	
Tijorat banklarida foiz risklarini baholash va boshqarish.....	487
Karimov Mardon Akram o'g'li	
Zamonaviy sharoitda bank innovatsiyalaridan foydalanishning istiqbolli yo'nalishlari.....	494
Xodjimamedov Akmal Ashurovich	
A local perspective on sustainable supply chain management in Uzbekistan.....	501
Oybek Rafukjonkhoev	
Raqamli texnologiyalar orqali sug'urta kompaniyalar marketing faoliyatini takomillashtirish.....	505
Rashidova Dildora Rasul qizi	
O'zbekistonning strategik rivojlanish davrida investitsiyalarning o'rni.....	511
Akbaraliyeva Aziza Maxmadali qizi	
O'zbekiston media bozori: rivojlanishi va afzalliklari.....	516
Qodirov Obidjon Olim o'g'li	
Порядок учета скидок в бухгалтерском учете на основе МСФО.....	520
Камолова Феруза Кахрамоновна	
Tijorat banklari transformatsiyasini amalga oshirishda qimmatli qog'ozlar bozorida foydalanishning xorijiy tajribasi.....	525
Bobur Abrorovich Yusupov	
Neft va gaz sanoati korxonalari resurslardan samarali foydalanishning xorijiy tajribalari tahlili.....	533
Sonayev Sanjar Nurmatovich	
Оценка социально-экономического воздействия железнодорожных проектов.....	539
Хужаяров Бекзод Баходир угли	
Rivojlanayotgan mamlakatlarda islom mikromoliyalashning innovatsion mexanizmlari va xalqaro tajriba.....	544
Sharipova Maxliyoixon Baxtiyor qizi	
Iqtisodiy samaradorlik tushunchasining ilmiy- nazariy tahlili.....	548
Ibragimov Zukhriddin Sayfutdinovich	
Ipoteka kreditlarini moliyalashtirishda banklarning o'rni va istiqbollari.....	552
Muxitdinov Ulug'bek Diyorovich	
Mintaqaviy mehnat bozorini shakllanishining shart-sharoitlari, omillari, o'ziga xos xususiyatlari va prinsiplari.....	556
Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li	
Development of digital marketing for sustainable tourism development in Uzbekistan.....	560
Nasibabonu Abdurakhmonovna Akramova	

Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	565
Ibragimov Ulmas	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligini ta'minlashning dolzarb masalalari	569
Akbarov Behzodxon Ulug'bek o'g'li	
Amerika qo'shma shtatlarida federal zaxira tizimi tomonidan amalga oshirilgan noan'anaviy pul-kredit siyosati	574
Djumonov Dilshod Safaroliyevich	
Intellectual mulkning ishlab chiqarishdagi ahamiyati	581
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Azizbek Umid o'g'li Abduvaliyev	
Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini baholashning xorijiy davlatlar tajribasi	585
Sattarova Gulshan Muxiddinovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida moliyaviy xavfsizlik: investorlar misolida.....	589
Boysunov Jamshid Baxriddin ug'li	
Amaliy-ilmiy tadqiqotlarning mazmuni, asosiy maqsadlari va qo'llanilish shakllari.....	593
Raupov Jamshid Rashidovich, Kaxramonov Zafar Kaxramonovich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishning dolzarb masalalari.....	597
Ergashev Olim Kenjayevich	
Islom darchalari asosida moliyalashtirishni joriy etish istiqbollari	602
Gulyamova Shaxnoza Gafurdjanovna	
Влияние финансовых технологий на трансформацию страхового рынка	606
Тангирбердиева Гулчехра Рахимжановна	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishida mamlakatimiz iqtisodiyotini holati tahlili	611
Muradova Maxliyoixon Ravshanovna	
Foreign experience in the formation of banking assets in improving the efficiency of the activities of commercial banks.....	615
Ibrohimov Davronbek Muhammadi ogli	
Роль и значение экономического потенциала в формировании стратегии регионов Узбекистана.....	628
Абдалова З.Т.	
Перспективы развития торговых отношений между Китаем и Узбекистаном.....	634
Фазлиддинова Шахруза студентка, Расулев Дильмурод Мирза-Ахмедович	
Korxonalarda moliyaviy instrumentlarning hisobi va audit masalalarini rivojlantirish	640
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich	
Barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	647
Rajabov Alibek	
Digital technologies as a driver for the development of mice tourism in Uzbekistan	654
Ilkhomova Gulnoza Zaynitdin qizi	
Tadbirkorlik subyektlarining tashqi savdo faoliyati bojxona reytingini aniqlash va baholashning iqtisodiy ahamiyati	661
Azizov Sherzod Uktamovich, Mamarajabov Abdisamad Saidmurot o'g'li	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari	666
Shodiyev To'liqin Oltiboy o'g'li	
Sanoat korxonalari rivojlanishining atrof-muhitga ta'sirini baholashda ESG tamoyillarini qo'llash imkoniyatlari va istiqbollari	671
Turg'unov Jasurbek Alimardon o'g'li	
Museum collection management and new technology	677
Ibroximova Aziza Abbasovna	
Inklyuziyalashuv sharoitida sanoat korxonalari faoliyatining ilmiy-nazariy jihatlarini	684
Isayev Kobiljon Abdulkodirovich	
Turizm sohasida brendning O'zbekiston iqtisodiy o'sishiga ta'siri va sayyohlik yo'nalishi sifatida marketingning ahamiyati.....	693
Kobilova Maftuna	
Kichik biznes subyektlarida marketing faoliyatini boshqarishni takomillashtirish.....	697
Bektemirov Ozodjon Xusan o'g'li	
Tekislikda to'g'ri chiziqli va uning tenglamalari.....	702
Azimova Halkar Qayumovna	

Banking Legislation of the Republic of Uzbekistan: Practice and Reforms.	707
Asliddin Qurvonboyev Baxrom o'g'li, Umarova Zulaykho	
Korxonalarda reklama faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli marketingdan foydalanish.....	712
Khojiev Elshod	
Необходимость использования искусственного интеллекта в системе образования – веление времени	717
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Kon-metallurgiya kombinati faoliyatining ekonometrik modeli va uni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari.....	721
Karimov Ma'ruf Ichthyorovich	
Ijara bo'yicha xalqaro standart qo'llanilishining xususiyatli jihatlari	725
Yusupova Malika Botiraliyeva, Satvaldiyeva Gulchexra Xudayberdiyevna	
Понятие и сущность маркетинговой деятельности малого бизнеса в Узбекистане.....	730
Убайдуллоева Малика Отабековна	
Tovar-moddiy zaxiralar tahlilini takomillashtirish	736
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich, Mirzayeva Shaxlo Faxritdinovna	
Tijorat banklarida mavjud muammoli aktivlar miqdorini qisqartirish bo'yicha xorij mamlakatlar tajribasi.....	742
Abduxalimova Marjona Xikmatovna	
Bank strategiyasini shakllantirish orqali samaradorlikni oshirish (O'zsanoatqurilishbank misolida)	748
Maxmudova Munavarxon Ruzimuradovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish istiqbollari.....	752
Ismoilov Zuhridin Sayitqulovich	
Yangi O'zbekistonda baholovchi tashkilotlar reytingini baholash va renkingini aniqlash mexanizmining tashkiliy va huquqiy asoslarini takomillashtirishning zarurligi.....	757
Tashpulatov Giyos Toxirovich	
Raqamli transformatsiya sharoitida B2B marketing strategiyalarini tuzish va samaradorlikni belgilash.....	764
Yudashev Jamshid Abrarovich	
Iste'molchi xulq-atvori: marketing strategiyalarida uning o'rni.....	770
Hamidova Maftuna Boburjon qizi	
Impact of modern tourism infrastructure in enhancing a country's tourism potential.....	775
Ametova Shahnoza Rustamovna, Dauletbaeva Ulzada Bakhadirovna	
O'zbekistonda oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va iste'moli tahlili	780
Umarov Ilxomjon Yuldashevich, Abdulxamidova Nodira Abdurashitovna	
Xalqaro tajriba asosida uy xo'jaliklarining investitsion faoliyatini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	784
Berdiyev G'ayrat Ibragimovich	
O'zbekistonda elektroenergetika sohasi boshqaruvini tartibga solish masalalari	795
Samiev Shoxrux Faxriddin o'g'li	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini moliyaviy qo'llab-quvvatlash yo'llari	801
Xaydarova Nargiza Anvarovna	
Greening Hotel Operations: A Framework for Sustainable Resource Management and Cost Efficiency in Bukhara Region.....	809
Toyirova Sarvinoz Atoevna, Canós-Darós, Lourdes, Osorio-Acosta, Estefanía	
O'zbekiston sanoat mahsulotlari eksportining tashqi bozorlar bilan o'zaro aloqalari	819
Yo'ldoshev Nozimbek Ma'rufjon o'g'li	
O'zbekistonda tibbiy ta'lim eksportining rivojlanish tendensiyalari	824
Abdullayev Javoxir Jaxongirovich	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	832
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Sanoat korxonalarida boshqarish jarayonlariga omillar ta'sirini baholash uslubiyotlari	836
D.Ziyayeva	
Zamonaviy firmalarda kommunikativ aloqalar tizimini o'rnatish bilan bog'liq muammolar	840
Sh.A.Suleymanova, Sh.Z.Erkinova	

Перспективы развития электронной коммерции Республики Узбекистан	845
Маҳаммадалиева Муслимахон Шерали кизи	
Surxondaryo viloyatida o'rta muddatda uy-joylar qurilishi prognozlashtirishni tekshirish	851
Ibragimov Nodir Shopo'latovich, Ibragimov Qobil To'xtamishovich, Toshpo'latov Bobur Rasuljon o'g'li, Nuraliyeva Feruza Abdusalim qizi, Namozov DiyorbekBaxtiyor o'g'li	
Aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatini takomillashtirish orqali investitsiya jozibadorligini oshirish mexanizmlari.....	858
Muxammadiyev Faxriddin Baxtiyorovich	
O'zbekiston respublikasi budget daromadlarining amaldagi holati tahlili.....	861
Shodiyev Xurshedjon Karimovich	
Korxonalarda ishlab chikarish strategiyasini innovasion faoliyati orqali takomillashtirish yo'llari	865
Fayzullayeva Aziza Nusratillayevna	
Budget tashkilotlarining shtat jadvallarini tuzish va xarajatlar smetasi	871
Xamdamov Nuriddin Abdimalikovich	
Tax Revenues and Budget Allocation: The Impact of Tax Revenues on the Economy in Uzbekistan and Indonesia.....	875
Vafoyeva Sevinch, Umarova Zulaykho	
Erkin iqtisodiy zonalar – rivojlanishning muhim omili.....	879
Axtamova Parizod Oybek qizi	
The significance and impact of contemporary tourism infrastructure in boosting a country's tourism potential	883
Matkabbulova Diloram Khalilullayevna	
Tijorat banklari investitsiya faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari.....	887
Abduvaliyev S.A.	
Yangi iqtisodiy tizimda barqaror ish bilan bandlik konsepsiyasini ishlab chiqish va unga oid global tajribalar.....	892
Xoliyorova Shoxista Qaxramon qizi	
Bo'lajak pedagog-o'qituvchining innovatsion faoliyati modeliga asoslangan xolda ta'lim-tarbiya metodlari va vazifalarinio'rgatish.....	898
Abdullaeva Sanobar Berdievna	
O'zbekiston to'qimachilik klasterlari orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash	903
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	

O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK KLASTERLARI ORQALI IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH

Mansurov Saidxo'ja Kamalovich

“International school of finance technology and science” instituti
“menejment” kafedrası o'qituvchisi
“Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti”
tayanch doktranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimiz hududlarida paxta-to'qimachilik klasterlarining iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari hamda Respublikaning rivojlangan viloyatlarning boshqarish usulidagi ilg'or tajribalari va ularni boshqa viloyatlarda qo'llash bo'yicha taklif va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: tayyor mahsulotlar, to'qimachilik klasterlari, transformasiya, xom ashyo, modernizatsiya, ip-kalava, gazlama, trikotaj mato, sanoat mahsulotlari, eksport hajmi, aylantirish mablag'lari, yarim tayyor mahsulotlar, investitsion muhit.

Abstract: This article presents the indicators of economic growth of cotton textile clusters in the regions of our country, as well as the best practices in the management of developed regions and their applications in other regions.

Key words: Finished products, textile clusters, transformation, raw materials, modernization, thread, yarn threading, knit fabric, industrial products, export volume, working capital, semi-finished products, investment environment.

Аннотация: В данной статье представлены показатели экономического роста хлопково-текстильных кластеров в регионах нашей страны, а также передовой опыт Республики по управлению развитыми регионами и их применение в других регионах.

Ключевые слова: Готовая продукция, текстильные кластеры, трансформация, сырье, модернизация, пряжа, газ, трикотаж, промышленная продукция, объем экспорта, оборотные средства, полуфабрикаты, инвестиционная среда.

KIRISH

Pahta sanoatini transformatsiya qilish jarayoni to'liq tugatilgandan so'ng, to'qimachilik klasterlarning qayta ishlashning to'liq zanjiriga va yuqori qo'shimcha qiymat hisoblangan tayyor mahsulotlarga qaratilgan strategik maqsadlar qo'yildi. Bu borada, mamlakatimiz Hukumati va Prezident tomonidan qabul qilingan ko'plab qaror va farmonlar negizida to'qimachilik klasterlarning chuqur qayta ishlashini rag'batlantirish hamda ishlab chiqarish va eksport salohiyatini oshirilishida ko'plab imtiyozlar belgilab berilgan. Bularning pirovard maqsadi tayyor mahsulotlar ulushini oshirish va raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini mustahkamlash hamda ichki va tashqi bozorlarda sof raqobat muhitini shakllantirilishiga yo'naltirilgan. Ayniqsa, bu borada amalga oshirilgan ishlarning iqtisodiy samarasi Respublika viloyatlar kesimida namoyon bo'lib kelmoqda.

Ushbu yo'nalishda strategik maqsadlarni amalga oshirilishida Respublikaning barcha hududlarida faoliyat ko'rsatayotgan to'qimachilik klasterlarning tajribasini boshqa hududlarda ham joriy etish bo'yicha taklif va tavsiflar ishlab chiqish muhim jihatlardan hisoblanadi. Bu borada, ayniqsa iqtisodiy ko'rsatkichlari yuqori sanalgan Andijon, Namangan, Farg'ona, Toshkent shahri va Toshkent viloyatlarida faoliyat yuritib kelayotgan

iqtisodiy salohiyati yuqori hisoblangan to'qimachilik klasterlarining tajribalari boshqa viloyatlarga ham joriy etish masalasi muhim jihatlardan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

To'qimachilik klasterlarning iqtisodiy va eksport salohiyatini oshirishda olimlarning bir qancha takliflari ilgari surilgan. Mahalliy olimlarimizdan A.Soliev va Z.Xakimovlar maqolalarida "Klaster nazariyasi va uni amaliyotda qo'llayotgan mamlakatlar tajribasidan Namangan viloyatida foydalanish imkoniyatlari" keltirilgan.[1] Ushbu olimlarning aynan ushbu hududni tanlanishiga viloyatning tayyor mahsulot ishlab chiqarish hajmi yuqoriligidadir. A.Sh.Bekmurodov va Yang Song Be "O'zbekiston to'qimachilik sanoati strategiyasini rivojlantirishda klaster yondashuvi" [2] deb nomlangan monografiyasida klaster mohiyati va ularning raqobatbardoshligi, xorijiy mamlakatlar, kompaniyalar va mahsulotlar kesimida erishilgan natijalar misollar orqali ko'rsatilgan.

Amerika olimlari M.Porter "Raqobat uslubligi nazariyasi" [3], M.Enrayt, S.Rezenfeld, P.Maskell va M.Lorentzenlar "Mintaqaviy klasterlar kontseptsiyasi" [4], A.Marshall "Sanoat hududlar nazariyasi" [5], P.Bekatin "Italyan sanoat o'g'rug'lari nazariyalari"ni ilgari surishgan. [6] Yuqorida qayd etilgan xorij olimlarning nazariyalarida klasterlar bu raqobat ustunligini amalga oshirishda yuqori samara hisoblanib, ta'lim, fan, texnologik, iqtisodiy va boshqa xizmat ko'rsatuvchi subyektlar faoliyati bilan uyg'unlashgan tizimi ekanligi ta'kidlanadi. Klasterlar bilan bog'liq jarayonlar va hududlarni rivojlantirishda Rossiya olimlari Yu.S.Artomonova, B.B.Xurustalev [7] tomonidan o'rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Izlanish davomida iqtisodiy, statistik, qiyosiy tahlil, xronologik kuzatish va matematik usullardan foydalanildi. Shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarning mavzu doirasida chop etilgan ilmiy ishlaridan ham foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ta'kidlash lozimki, to'qimachilik sanoati dunyo miqyosida eng serdaromad va muhim yo'nalishlardan biridir. So'nggi yillardagi jahon iqtisodiyotidagi globallashuv jarayonlarining o'zgarishi Yevropa va AQShdan rivojlanayotgan Janubiy Amerika, Janubi-Sharqiy va Markaziy Osiyo mintaqalarga yetib keldi. Bu esa mamlakatimizda sanoatning muhim tarmoqlari hisoblangan to'qimachilik klasterlarining paxtani dastlabki ishlash, trikotaj va tikuvchilik kabi tuzilmalarni modernizatsiya qilish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilish va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni tashkil etishni taqazo etadi.

Shu munosabat bilan, O'zbekiston paxtachilik sohasini rivojlantirishda Hukumat tomonidan keng ko'lamli ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Xossatan, Prezidentimiz rahnamoligida ko'plab qaror va farmonlarning qabul qilinishining pirovard maqsadi ishlab chiqarilayotgan xom ashyo va yarim tayyor mahsulotlarni paxta-to'qimachilik klasterlar tomonidan chuqur qayta ishlash natijasida tayyor mahsulot shakliga keltirish va ularni eksportga yo'naltirish hisoblanadi. Shunday ekan, Respublikaniing har bir hududida paxta-to'qimachilik klasterlar faoliyatini takomillashtirish strategik maqsadlardan sanaladi. Umuman olganda, mustaqillikning dastlabki yillaridan hozirgi davrgacha sohani rivojlanishi uchta bosqichni o'z ichiga qamrab oladi. Birinchisi, qishloq xo'jaligidagi paxtani dastlabki ishlash bosqichidagi jarayonlar, ikkinchisi, paxtani qayta ishlash bosqichidagi to'qimachilik fabrikalari va 2018-yildan paxtani chuqur qayta ishlashga mo'ljallangan klaster yondashuvidir.

So'nggi yillarda sohada amalga oshirilgan sifat o'zgarishlardan yana bir muhim jihati Respublikaning barcha hududlarida paxta yetishtirish maydonlari qisqartirilib, ulardan maksimal va intensiv usullardan foydalanishni taqazo etib kelmoqda. Bu amaliy harakatlarning barchasi Respublika hududlarda yuqori talablariga javob beradigan ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalangan holda qo'shimcha qiymatga ega bo'lgan mahsulotlarni ishlab chiqish asnosida yaxlit tizimni shakllanishi bilan bog'liqdir.

O'zbekistonda to'qimachilik sanoati rivojlanib borayotgan yetakchi sanoat tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Har yili mamlakatimizda ko'plab tadbirkorlik sub'ektlarning aynan ushbu sohada faoliyatlarini boshlashlari sohaning taraqqiy etishiga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda O'zbekistonda faoliyat olib borayotgan 7000 mingdan ortiq kichik va o'rta biznes vakillari to'qimachilik sohasida faoliyat yuritayotgan bo'lib, ushbu sohada band bo'lgan ishchi va xodimlar soni 500 mingdan oshadi.

Bunda paxta zavodlarini transformatsiya qilinishi va xom ashyo yetishtirishning intensiv usullaridan foydalanildi. Qo'shimcha zamonaviy agregatlar, traktorlar sotib olindi, paxta tozalash zavodlari modernizatsiya qilindi va zamonaviy yangi texnikalar bilan ta'minlandi. Natijada, klasterlar tasarrufiga o'tgan zavodlar tomonidan to'la ishlab chiqarish dinamikasi o'sish sur'atini kuzatishimiz mumkin.

So'nggi olti yillikda to'qimachilik sanoatida amalga oshirilgan ishlarning natijasida tarmoqning ishlab chiqarish quvvatlari ortib, ular tomonidan keng assortimentga ega bo'lgan ip-kalava, gazlama, trikotaj mato va ularni bo'yash-pardoshlash hamda tikuv mahsulotlari ishlab chiqarishga ixtisoslashgan ko'plab korxonalar

tashkil etildi. Bugungi kunda Respublikaning barcha hududlarida to'qimachilik sanoatini rivojlanishi o'ziga xos uslubga ega. Geografik joylashuv nuqtai nazardan qaralsa, Respublikaning sharqiy qismlari Andijon, Farg'ona, Namangan viloyatlarida to'qimachilik sohasidan band bo'lgan tadbirkorlik subyektlari shu bilan birgalikda qayta ishlash darajasi yuqori hisoblanib, Respublikaning boshqa viloyatlarga nisbatan tayyor mahsulotlar ulushi hajmining yuqoriligi ushbu viloyatlar hissasiga to'g'ri keladi (1-jadval).

1-jadval. 2020–2024-yillarda pahta-to'qimachilik klasterlarining amaldagi narxlarida ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi. *mlrd. So'm.*

№	Viloyat nomi	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil
1	Qoraqalpog'iston Respublikasi		182,6	413,8	894,7	1154,3
2	Andijon viloyati	110,7	322,6	1113,8	1531,6	3009,4
3	Buxoro viloyati		293,2	1767,5	2433,6	2966,9
4	Jizzah viloyati	6,9	247,7	708,7	1384,6	1789,5
5	Qashqadaryo viloyati		241,7	496,4	1286,4	3290,4
6	Navoiy viloyati	281,7	558,4	732,5	1101,8	1134,5
7	Namangan viloyati		478,5	861,1	1121,5	1345,3
8	Samarqand viloyati	2,7	279,6	1168,4	1488,9	1796,1
9	Surxondaryo viloyati	56,7	378,6	789,5	1380,6	1756,9
10	Sirdaryo viloyati	338,2	369,5	566,6	744,7	1003,9
11	Toshkent viloyati		351,2	393,2	827,7	1060,7
12	Farg'ona viloyati	91,4	366,7	1144,3	2102,0	2767,2
13	Xorazm viloyati		301,2	895,4	1678,8	3010,0
14	Toshkent shahri		105,9	246,7	300,6	
Jami:		888,3	4477,4	12298,0	18277,5	26085,1

Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, to'qimachilik klasterlarining sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 2024-yilda 26085,1 mlrd. so'mni, 2020-yilga nisbatan o'sish tendentsiyasi 29 barabarni tashkil qilganligini ko'rsatadi. Viloyatlar kesimida Qashqadaryoda klasterlar soni va ishlab chiqarish hajmi jihatidan yuqori o'sish dinamikasiga erishilgan. 2024-yilda amaldagi sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 3 290,4 mlrd so'mni, 2021-yilga nisbatan o'sish sur'ati 13 barabarni tashkil qilgan. Shu bilan birga, Andijon, Buxoro, Farg'ona va Xorazm viloyatlarida ham mahsulot ishlab chiqarish hajmi yuqori darajaga ko'tarilgan. 2020-yilda Qoraqalpog'iston, Buxoro, Qashqadaryo, Namangan, Toshkent viloyati, Xorazm va Toshkent shaharlarida klasterlarni moliyalashtirish va loyihalashtirish ishlari olib borilganligi sababli klasterlar faoliyati shakllanmagan.

2024-yil ma'lumotlariga tayanib, Jizzax viloyati klasterlar soni kamligi jihatidan Respublikada so'nggi pog'onani band etgan. Lekin viloyatda jami 4 ta klaster faoliyat ko'rsatganiga qaramay, ishlab chiqarish hajmi 1789,5 mlrd so'mni tashkil qilgan. Bu 9 ta klasterlarni mujassamlashtirgan Sirdaryo viloyatidan mahsulot ishlab chiqarish hajmi bo'yicha o'sish tendentsiyasi 178 foizni tashkil qilgan. Bular Jizzax viloyatini yuqori ishlab chiqarish samaradorligi bilan birgalikda iqtisodiy o'sishning intensiv yo'lida ekanligi bilan izohlanadi. Xuddi shunday vaziyat Navoiy viloyatida ham kuzatilgan. Viloyatda 4 ta klasterlar tomonidan mahsulot ishlab chiqarish hajmi 1134,5 mlrd so'mni, Sirdaryo viloyatiga nisbatan o'sish sur'ati 113 foizni tashkil qilgan.

Bundan ham salbiy vaziyat, Qoraqalpog'istonda kuzatilgan. 2024-yilda hududning 11 to'qimachilik klasterlari tomonidan 1154,3 mlrd. so'mlik to'qimachilik mahsulot ishlab chiqarish amalga oshirilgan. Bu, eng past ko'rsatkich hisoblanib, klasterlarning ip-kalava, trikotaj mato va bo'yash, tikuv bo'linmalarida modernizatsiya ishlarini amalga oshirish, uskunalarini texnologik jihatdan yangilash hamda yuqori samaradorlikka ega innovatsion loyihalarni jalb etishni taqazo etadi.

2020–2024-yillarda Respublika to'qimachilik mahsulotlarining viloyatlar kesimidagi eksport hajmining o'sish dinamikasi keltirilgan. 2020-yilda klasterlar tashkil etilgandan buyon, 2024 yil yakuni bo'yicha umumiy eksport salohiyati 2020-yilga nisbatan deyarli 3 barobarga ko'paygan. Viloyatlar kesimida Andijon, Farg'ona, Namangan, Toshkent viloyati va Toshkent shahri hududlari yuqori hajmda eksportni amalga oshirgan. Ushbu viloyatlarning jami eksporti 2024-yilda 2127,7 mln.dollarni, Respublikadagi umumiy eksport ulushida 67,3 foizni tashkil qilgan.

Shubhasiz ularning barchasini eksport qilishga jalb qilish imkonsiz bo'lishi mumkin. Bunga sabab, ayrim korxonalarning yangi tashkil etilganligi va yakuniy bosqich tsiklida modernizatsiya ishlari olib borilayotganligi yoki eksport faoliyatini amalga oshirishda yetarli miqdorda aylanma mablag'lar yetishmasligi hamda bozorlarni egallashda marketing xizmatlari yetarlicha tashkil etilmaganligi va boshqalar ta'sir etishi mumkin. Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlarida tikuvchilik, chevarchilik va hunarmandchilik kasblari boshqa viloyatlarga nisbatan sezilarli ravishda rivojlangan. Misol uchun: Andijon va Namangan viloyatlarda joylashgan kichik to'qimachilik korxonalari yoki uy sharoitida oilaviy tadbirkorlikni yo'lga qo'ygan korxonalar asosan kooperatsiya uslubida ishlab chiqarish faoliyati bilan shug'ullanib kelishadi.

Andijon, Farg'ona va Namangan viloyatlarida joylashgan yirik korxonalar yoki paxta-to'qimachilik klasterlar (to'liq zanjirga ega bo'lganlar mustasno) tomonidan chet el hamkorlaridan kelayotgan buyurtmalarning ko'pligi sababli, eksport shartnomalarini to'liq, sifatli va o'z vaqtida bajarilishini hisobga olib, ular yarim tayyor mahsulotlarni qayta ishlash jarayoni sifatida kichik biznes vakillariga tegirmon usulida yetkazib berish xizmati amalga oshiriladi. Ayrim to'qimachilik klasterlarida esa qayta ishlash zanjirining to'liq yo'lga qo'yilmaganligi tufayli boshqa to'qimachilik korxonalariga yetkazib berishga majbur bo'lishmoqda. Bu ham qaydidir ma'noda ijobiy baholanadi chunki vaqtincha to'xtab qolgan korxonalarda ishchi o'rinlari saqlanib qolib, korxona faoliyati davom ettiriladi. Bu esa nafaqat iqtisodiyotga balki aholining bandlik va turmush tarzining farovonligiga olib keladi.

Yuqaridagilarning isboti sifatida, 2024-yilning 11 oyida O'zbekiston xorijiy mamlakatlarga 1,1 mlrd. AQSH dollariga teng bo'lgan eng ko'p tayyor raqobatbardosh mahsulotlarning Rossiya, Qirg'iziston, Qozog'iston, Tojikiston, Belarusiya, Turkiya va Germaniya davlatlariga eksporti to'qimachilik korxonalari va paxta-to'qimachilik klasterlar tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, ushbu ko'rsatkichlarning 514,9 mln. dollari (yoki 47%) aynan Andijon viloyati (338,7 mln.dollar) va Namangan viloyati (176,2 mln.dollar) hissalariga to'g'ri kelgan.

Endi Toshkent viloyati va Toshkent shahriga to'xtalsak, ushbu hududlar eksport ko'rsatkichlari bo'yicha qo'shayotgan salmoqli ulushi bilan boshqa viloyatlarga nisbatan ajralib turadi. Bunda qulay investitsion muhit va infratuzilmaning mavjudligi investorlar tomonidan to'g'ridan-to'g'ri investitsiya jalb etilishining ko'payishiga olib keladi. Toshkent shahrida va Toshkent viloyatida asosan tayyor mahsulot ishlab chiqarishga ixtisoslashgan tikuv korxonalari boshqa turdagi to'qimachilik korxonalariga nisbatan ko'pchilikni tashkil qilganligi hamda mahalliy tadbirkorlar tomonidan xorijiy bozorlarga chiqishda marketing xizmatlari bo'yicha yetarlicha bilim ko'nikmalari mavjudligi hududlarning eksport salohiyatini oshirilishiga turtki bermoqda.

Respublikada muntazam ravishda to'qimachilik mahsulotlarini katta hajmlarda eksportni amalga oshirib kelayotgan Andijon viloyatiga to'xtalsak. Ushbu viloyat eksport hajmi bo'yicha 2024-yilda Viloyatlar miqyosida 18,6 foiz ulushiga ega bo'lgan. Andijonni shunday natija qayd etilishiga tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan korxonalar soni ko'pligi hamda to'qimachilik klasterlarining qayta ishlash zanjiridan to'liq quvvatda foydalanishi bilan izohlanadi (1-rasm).

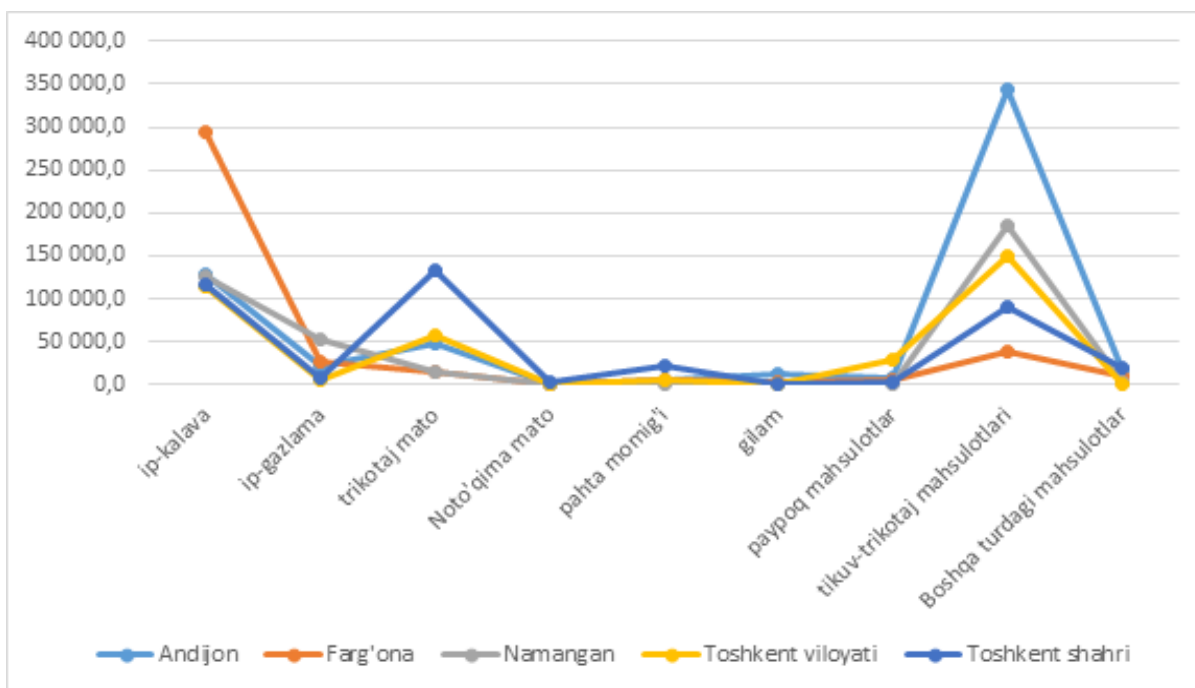
1-rasm. 2024-yilda Andijon viloyati to'qimachilik mahsulotlarining eksport nomenklaturasi.

Manba: Muallif tomonidan tayyorlandi.

Yuqorida qayd etilgan diagramma ma'lumotlariga binoan, Andijon to'qimachilik mahsulotlari 2024-yildagi eksport nomenklaturasi keltirilgan. Unda viloyatning jami eksport salohiyati 585,3 mln. dollarni tashkil qilgan. Shundan, viloyatning tayyor mahsulotlar eksporti 343,9 mln.dollarni yoki 58,7 foizni qayd etgan. Bu Respublika miqyosida tayyor mahsulotlar eksport qilish bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich hisoblanadi. Andijon viloyati ilgari trikotaj tarmog'i shu jumladan, mayka, futbolkalalar va turli xil assortimenti kiyim-kechak mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi bo'yicha boshqa viloyatlarga nisbatan keng ommalashganligini yaqqol namunasidir.

Shu sababli, eksport tarkibining asosiy qismi trikotaj mahsulotlari egallagan. Respublika-da 2024-yilda eksport qilishda yuqori ko'rsatkichlar qayd etgan Andijon, Namangan, Farg'ona, Toshkent viloyati va Toshkent shaharlarning eksport nomenklaturasi quyidagi dinamikada keltirilgan (2-rasm).

2-rasm. 2024-yilda yuqori ko'rsatkich qayd etgan viloyatlarning mahsulotlar kesimida eksportining o'sish dinamikasi.

Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

2-rasmda Andijon, Farg'ona, Namangan, Toshkent viloyatlari va Toshkent shahar hududlari hamda ushbu hududlar tomonidan amalga oshirilgan to'qimachilik mahsulotlarning eksport nomenklaturasi keltirilgan. Ma'lumotlardan ma'lum bo'ladi, mahsulotlarning eksport tarkibini o'ziga xos ravishda xom ashyo, yarim tayyor va tayyor mahsulotlarga bo'lib tahlil qilish mantqan joiz deb hisoblaymiz. Farg'ona viloyatida xom ashyo hisoblangan ip-kalava eksporti boshqa turdagi to'qimachilik mahsulotlariga va boshqa viloyatlarga nisbatan eng yuqori ko'rsatkichni qayd etgan. Shuningdek, Toshkent shahrida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish ko'rsatkichi boshqa turdagi mahsulotlarga qaraganda nisbatan past. Ushbu hududda asosan, ip-kalava va trikotaj mato eksporti yuqoriligicha qolgan. Iqtisodiy o'sishning sifat ko'rsatkichi tendentsiyasi Andijon viloyatiga to'g'ri keladi. Bu yerda tayyor mahsulotlar eksportining ulushi boshqa turdagi xom ashyo mahsulotlarga nisbatan uch-to'rt barobar katta ekanligi yaqqol namoyon bo'ladi. Shuningdek, Namangan va Toshkent viloyatlarida xom ashyo mahsulotlari eksporti bosqichma-bosqich kamaytirilib, tayyor mahsulotlar ulushi ko'payib borayotganligidan dalolat beradi.

Ma'lumki, ip-kalava eksporti Respublika miqyosida bosqichma-bosqich cheklab boriladi. Bu o'rinda to'qimachilik eksportiga doir qabul qilingan va amalda qo'llanilib kelinayotgan Hukumat qarorlari va farmonlar ishlab chiqarishning yakuniy bosqichi hisoblangan tayyor mahsulotlarga berilayotgan imtiyozlarni ifodalaydi. Shu bilan birgalikda, xorijiy davlatlar bilan savdo iqtisodiy munosabatlarni rivojlanishi va jahon bozorlariga eksport qilishda diversifikatsiyasini kengayishiga turtki bo'ladi. Misol tariqasida AQSh va Yevropa bozorlariga kirishda "Cotton Campaign" xalqaro koalitsiya tomonidan mahalliy paxtamizdan bo'lgan tayyor mahsulotlarni sotib olishga bo'lgan ta'qiq olib tashlanishi bugungi kungacha, mahalliy tadbirkorlarimiz tomonidan organik paxtadan bo'lgan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga bo'lgan motivatsiya ortishiga hamda yangi bozorlarga kirib borilishiga qaratilgan desak, mubolag'a bo'lmaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Paxta sanoatini transformatsiyalash va to'qimachilik sanoatini klasterlashtirish jarayoni so'nggi besh yillikda Respublika viloyatlarini iqtisodiy rivojlanishiga turtki bo'ldi. Bu borada, ishlab chiqarish va eksport salohiyati yuqori hisoblangan hududlar tajribalarini boshqa viloyatlarda amaliyotga joriy etish lozim bo'ladi. Ayniqsa, Namangan, Andijon, Farg'ona viloyatlarida ilgari shakllangan kasb egalari hisoblangan tikuvchilik va chevarchilik sohalarida yetuk tajriba mavjudligi va ishlab chiqarish samaradorligi yuqoriligi hamda tayyor mahsulotlarga ixtisoslashgan korxonalar soni ko'pligini inobatga olsak, boshqa viloyatlarga ham aynan shunday boshqaruv jarayonini amalga oshirishni taqozo etadi.

Shu bilan birgalikda, to'qimachilik sanoati rivojlangan hududlarning boshqa viloyatlarda tadbirkorlik salohiyati va hududlarning eksport salohiyatini oshirishda tayyor mahsulot ishlab chiqarishda kooperatsion metodlarni qo'llashni joriy qilish. Bular vaqtincha ishlab chiqarish faoliyatini tugatgan yoki bankrot holatiga tushib qolgan korxonalarni qayta tiklanishiga sabab bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Soliev va Z.Xakimovlar "Klastar nazariyasi va uni amaliyotda qo'llayotgan mamlakatlar tajribasidan Namangan viloyatida foydalanish imkoniyatlari" "Biznes-ekspert" jurnali 2014 yil 1-son, 52-57 bet.
2. A.Sh.Bekmurodov va Yang Song Be "O'zbekiston to'qimachilik sanoati strategiyasini rivojlantirishda klaster yondashuvi". Monografiya, 2006 yil, 112 bet.
3. Портер М.Международная конкуренция. –М.: Международные отношения, 1993. С.51.
4. Enright, M (1996) "Regional Clusters and Economic Development: A Research Agenda", in Staber, U., Schaefer, N. And Sharma, B, (Eds). "Business Networks: Prospects for Regional Development, Berlin". Walter de Gruyter, p.190-213.
5. Маршалл А. Принципы экономической науки, I-III. Пер. с англ.- М.-Издательская группа "Прогресс", 1993.
6. П.Бегаттин- Becattini G. From Marshalls to the Italian "Industrial Districts"/ www.competitiveness.org
7. Кластерные политики и кластерные инициативы: теория, методология, практика. (Коллективная монография). Минобразования и науки РФ, Минэкономразвития РФ, Правительство Пензенской области. Пенза-2013.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
